

PAJKOSSY GÁBOR

Egy besúgó Pesten a reformkor közepén (1839)

Hogy a kutatási kérdések megfogalmazása, a módszerek megválasztása nagymértékben függ a forrásadottságtól, különösen igaz a Habsburg-monarchia 1848 előtti legfőbb rendőri hatósága, az *Oberste Polizei- und Justizhofstelle* és magyarországi besúgóhálózata mint kutatási téma esetében. 1927 júliusában a birodalmi kormány szerv levéltári anyagának 60 százaléka esett a *Justizpalastot* pusztító tűz áldozatául; ezen belül – ha egyáltalán túléltek a monarchiát – minden jel szerint teljesen elpusztultak, illetve rendkívül töredékesen és elszórtan maradtak fent azok a segédkönyvek, amelyek olyannyira fontosak valamely hatóság működésének rekonstrukciójához: a hivatali instrukciók, az elvi jelentőségű jogszabályok (normálék) gyűjteményei, a személyzeti kimutatások – a számvevőségi iratokról nem is szólva.¹ E körülmények (s a tűzvészt követően elkészített új mutató is) inkább a titkosrendőrség által létrehozott iratanyag a megfigyelt és dokumentált folyamatok, jelenségek történetére vonatkozó hasznosításának kedveznek, mint annak, hogy azok alapján magának a szervezetnek a működését elemezzük. Miközben manapság jelenkortörténészek, újságírók, egykori megfigyelték jóvoltából az 1989 előtti politikai rendőrség egyre több besúgójának pályaképeivel, jelentéseivel ismerkedhetünk meg, egy ilyesfajta pályakép megrajzolása másfél évszázaddal korábban nagy nehézségekbe ütközik. Bár „munkadossziék” minden jel szerint eredetileg sem léteztek, valamilyen nyilvántartás segítségével a „tartóknak” feltételezhetően lehetőségük nyílt arra, hogy szükség esetén egy-egy meghatározott besúgó korábbi jelentéseit is kezükbe vegyék – a fennmaradt iratok alapján készült mutató azonban a jelentések készítőire alapvetően nem tartalmaz (nem is tartalmazhat) utalásokat. Szerencsére a véletlen gyakran siet a kutató segítségére: egy besúgó konfliktusba kerül a hatósággal, a beadványok és a vizsgálat nyomán egész addigi tevékenysége reflektorfénybe kerül (sőt rengeteget megtudunk a besúgói hálózat működéséről is); Sedlnitzky rendőrminiszter másik informátora irathagyatékában megőrzi a hatóság vezetőinek hozzá intézett felkéréseit, utasításait és az ő általa készített jelentések fogalmazványait (igaz, nem tudjuk, hogy az iratok az illető teljes ügynöki tevékenységét tükrözik-e).² E körülményekkel indokoljuk, miért nem vállalkozhatunk az alábbiakban teljes pályakép megrajzolására – ehhez további

¹ Pajkossy Gábor: *A Polizeihofstelle magyar vonatkozású iratai, a Takáts Sándor gyűjtemény és a történelmi kutatás*. Levéltári Közlemények, 77. évf. (2006) 1. sz. 49–72. Az itt elmondottakkal összhangban az alábbiakban a Magyar Országos Levéltár (MOL) Regnikoláris levéltár. Takács [!] Sándor hagyatéka (N 119) állagot Takáts Sándor gyűjteménynek fogjuk nevezni.

² Pongrácz Miklósról, illetve Toldy Ferencről van szó. Lásd Wellmann Nóra: *A Habsburg-Birodalom titkosrendőrségének kiépülése és működése I. Ferenc uralkodása idején*. In: Nyolc tanulmány a XIX. századi magyar történet köréből. Budapest, 1978. 77–78., 86.; Takáts Sándor: *Aki még a császáron is kifogott*. Budapesti Hírlap, 52. évf. 1932. júl. 5. (147.) 2–3.; Pajkossy Gábor: *Toldy Ferenc pályaképéhez*. In: Magyarhontól az Újvilágig. Emlékkönyv Urbán Aladár ötvenéves tanári jubileumára. Szerk. Erdődy Gábor–Hermann Róbert. Budapest, 2002. 180–198.

és korántsem biztos sikerrel kecsegtető kutatások volnának szükségesek –, s miért foglalkozunk ehelyett mindössze az illető valamivel több mint háromnegyed év alatt kelt jelentéseivel, pontosabban azok számunkra ismert több mint felével.

A Takáts Sándor gyűjteményben, a *Polizeihofstelle* iratairól készített másolatok között egy vékony köteg 34, ugyanazon személy tollából származó jelentés másolatát foglalja magában. Az 1838. december 24. és 1839. október 11. között kelt jelentéseket Pestről keltezték. A másolatokat két személy készítette. Az első huszonkét jelentés terjedelme folytatólagosan másolva 45 oldalt tesz ki, a többi tizenkettő, amelyeket a másik másoló iratonként új ívet kezdve másolt le, 31 oldalt. A megszólítás és zárófordulat nélküli jelentéseket írójuk, A. O. vagy A. v. O. sorszámmal látta el: a legkorábbi jelentés a 101., a legutolsó a 168. számot viseli (mintegy harmadukon jellege is szerepel). A számozás alapján megállapítható volt, hogy a köteg a jelentéstevő adott időszakban írott jelentéseinek csak a felét tartalmazza, egyúttal azonban lehetővé vált a Takáts Sándor gyűjteményben található további három, ugyanazon személy által írott jelentés azonosítása is. A „szerző” Adolph Ossetzky vagy Adolph von Ossetzky, akitől a gyűjteményben még három – összesen tehát 40 – dokumentum található több mint 100 oldal terjedelemben.³

A dokumentum-másolatokon (a Takáts Sándor gyűjtemény másolatainak túlnyomó többségéhez hasonlóan) egyetlen kivétellel nem tüntették fel az eredeti *Polizeihofstelle*-jelzetet. Bár tapasztalataink azt támasztják alá, hogy a gyűjtemény létrehozásában résztvevők a másolásra való kijelöléstől a másolatok rendezéséig gondos munkát végeztek, akkor is fel kellene tennünk a kérdést, hogy valóban a rendőrhatalóság iratanyagáról készültek-e a másolatok, ha történetesen nem tudnánk, hogy egy-egy esetben más eredetű másolatok is bekeveredtek a titkosrendőrségi másolatok közé.⁴ A *Polizeihofstelle* levéltárának kutatásához használatos mutató, mint említettük, Ossetzky neve alapján nem teszi lehetővé az eredetik felkutatását. Ossetzky három számmal ellátott, a (nem teljesen következetes rendben felépített) Takáts Sándor-gyűjteménybe a keltezés szerint betagolt jelentésének provenienciájával kapcsolatban nem kell, hogy kétségeink támadjanak, bár két esetben nyilvánvaló, hogy a jelentés eredetileg nem képezhette annak a felségelőterjesztésnek a mellékletét, amely mellé sorolták.⁵ A 34 együtt kezelt jelentés közül két esetben találunk adatot az irat későbbi sorsára. Ossetzky 1839. május 17-i jelentését az *Informationskomité* magyar-erdélyi osztálya jegyzőkönyveiben feldolgozták (erről később még lesz szó), azaz az irat bekerült a *Polizeihofstelle* rendes ügyiratforgalmába.⁶ Egy bizonyos „F”, azaz Leopold Valen-

³ MOL N 119. 8495–8828.; 8222/f., 8891., 8253/h; 8716, 8716/a, 9349. Az egyes iratok keltét (és Ossetzky adta sorszáma) az ezt követő első előfordulásukkor adjuk meg.

⁴ Pl. uo. 8949., 8951.: mindkét jelentés címezte József nádor, az eredeti ennek megfelelően József nádor titkos levéltárának „Dialectalia” sorozatában található. MOL Regnikoláris Levéltár. József nádor titkos levéltára (N 22). 25. csomó.

⁵ Uo. 8222/f. (1839. jún. 6./140.), 8891. (júl. 8./146.), 8253/h. (júl. 9./148.). Sedlnitzky két felségelőterjesztésének (uo. 8222., 8253) kelte június 7., illetve július 9.

⁶ Uo. 8512. (1839. máj. 17./137.); MOL. Magyar Kancelláriai levéltár. Informationsprotokolle der Ungarisch-Siebenbürgischen Sektion (A 105). 1839:36. (máj. 24.) 19–20. A forradalmi vagy annak tekintett mozgalmak szemmel tartására 1834-ben felállított titkos tárcaközi (kormányzfékközi) bizottság, a *Zentralinformationskomité* magyar-erdélyi osztálya 1837 tavaszán kezdte meg működését. E bizottság 1845-ig az államkancellária, a *Polizeihofstelle* és a *Staatsrat* küldöttéből állt, rendszeresen – 1839 első felében 46-szor, az év második felében 34-szer – ülésezett; működése során jegyzőkönyvek keletkeztek, amelyeket néhány példányban litografáltak. E jegyzőkönyvek

tin Ferstl, az országgyűlési titkosrendőrség vezetője 1839. július 14-én azzal küldte vissza „O-y” jelentéseit (*Pièces*) valószínűleg Wernekingh kormánytanácsosnak, hogy azokból mindössze egy adatot tudott „für den hiesigen Platz”, azaz az üléselő pozsonyi országgyűlés szempontjából az országgyűlési titkos szolgálat részéről hasznosítani: a távollévő követként Pozsonyba tartó Perlaky Sándorról, akit Ossetzky mint „egzaltált”, azaz liberális-ellenzéki személyt megfigyelésre javasolt, a július 8-i jelentésben olvashatunk.⁷ Bár nem tudjuk, pontosan milyen iratokat látott még Ferstl (mivel a szóban forgó iratköteg iratainak közel negyede már július közepe után keletkezett, az országgyűlési titkos szolgálat vezetője nem ezt a köteget küldte vissza), e két adat alapján bizonyítottnak látjuk, hogy Ossetzky rendszeresen jelentéseket írt a *Polizeihofstelle* részére, és azok rendre el is jutottak rendeltetési helyükre – vélhetően Johann Posch (a pesti postahivatal ellenőre, a titkosrendőrség pesti postai megbízottja) közbeiktatásával –, végül pedig e jelentéseket, illetve azok egy csoportját ott egy általunk nem ismert időpontban – mindjárt beérkezésük után, 1839-ben, 1848 előtt vagy 1849 után – külön választották a többi irattól.⁸ Ferstl egyébként nem sokra tartotta Ossetzkyt és jelentéseit: „a többi, és maga az a mánia, hogy tanár legyen a pesti egyetemen, üres locsogás”.⁹ Arra, hogy Ossetzky milyen helyet foglalt el a hálózat hierarchiájában, később visszatérünk. Úgy gondoljuk, a szóban forgó 40, részletekben gazdag irat elemzése révén közeli betekintést nyerhetünk abba, milyen helyzetekben, kiktől, milyen módszerrel szereztek információkat Sedlnitzky informátorai (még ha, mint látni fogjuk, Ossetzky bizonyos tekintetben nem volt is szokványos besúgó), a jelentések hivatali hasznosulásának vizsgálata alkalmat nyújt a *Polizeihofstelle* ekkori működése néhány aspektusának bemutatására, a jelentésekből ugyanakkor a reformkori Pest világának kevésbé ismert szegmensei is feltárulnak.

Ossetzky személye

Ossetzky neve ismeretlen a történeti irodalomban. Jelentései közül Takáts Sándor, továbbá Révész László többet is hasznosított.¹⁰ Neve nyomtatásban egyedül Széchenyi naplójának kritikai kiadásában jelent meg: a talányos megjegyzés – „*Linge (Lynch wollen sie sich schreiben) ist das Boyaren Haus, wo Osetzky seine Streiche etc.*” – talán az Alexandru Ghykával történt találkozó nyomán került be 1839. március 7-énél a gróf naplójába.¹¹ Az Ossetzky név forrásainkban a legváltozatosabb formában (Osseczky, Osseczki, Osetzky, Os-

a Sedlnitzky, a Magyar Kamara elnöke, továbbá a *Hofkriegsrat* elnöke által a bizottság elé terjesztett jelentéseket tartalmazzák, összterjedelmük 1839-ben meghaladja a 2400 oldalt.

⁷ MOL N 119. 8518. (1839. júl. 8./147.), 8896.

⁸ MOL N 119. 8522. (1839. aug. 21./155.: Posch itt említve). A másolatokról mondottak alapján Takáts másolója az első huszonkét jelentés eredetijét (uo. 8495–8516.) szinte bizonyosan egy kötegben kapta kézhez, a későbbi jelentések (uo. 8517–8528.) eredetijeik akár szétszórtan is felelhetnek, a Ferstl által említett jelentés viszont e második csoportba tartozik.

⁹ „den [!] ganzen sonstige[!] selbst die Sucht, Professor an der Pester Universität zu werden, ist verschollenes Zeug.” Ferstl egyébként ugyanitt nemtetszését fejezte ki Klein, azaz Lapsánszky titkos írnoki alkalmazásával kapcsolatban.

¹⁰ Takáts Sándor: *Kalandorok városa*. Pesti Hírlap, 42. évf. 1920. febr. 22. (46.) 2–3.; uő: *Titkos jelentések gróf Széchenyi Istvánról 1825–1848*. A Budapesti Piarista Gimnázium Évkönyve a 2001/2002. iskolai tanévről az iskola fennállásának 285. évében. H. é. n. 19–98., 55–61. László Révész: *Die Anfänge des ungarischen Parlamentarismus*. München, 1968. 138. l. 5. jegyzet (N 119. 8515.)

¹¹ *Gróf Széchenyi István naplói*. S. a. r. Viszota Gyula. V. Budapest, 1937. (a továbbiakban: SZIN) 251. A napló magyar kiadása (Széchenyi István: *Napló*. Szerk. Oltványi Ambrus. Budapest, 1978. 878.) az e napi bejegyzés fordítását nem tartalmazza.

setzky) fordul elő, általa sajátkezűleg aláírt eredeti dokumentumot jelenleg nem ismerünk. Keresztneveként hol az Alexius, hol az Adolph szerepel (sőt, nyilvánvalóan tévesen, kezdetben Josephként is emlegették): egy 1831 novemberében történt kihallgatásán az „Alexius von Ossezki” alakot rögzítették, egy 1839 áprilisában kelt német nyelvű memorandumának másolatán „Adolph von Ossezki”, egy öt hónappal később írott angol nyelvű levelének végén (ugyancsak másolat) „Adolphus d’Ossezki”, a *Polizeihofstelle* kíséroratainak másolatán „Adolph von Ossetzky” olvasható. Adolph Ossetzkyként említik az 1850 után kelt rendőrségi iratok – az alábbiakban ezen legutóbbi alakot használjuk.¹² Pest város tanácsa 1830 és 1833 között többször is foglalkozott hősünkkel: adóhátralék megfizetését követelték tőle, két angol feljelentése nyomán őrizetbe vették, kihallgatták, útlevélkérelmét intézték – az életének korábbi szakaszára vonatkozó ismereteinket ezen eljárásoknak köszönhetjük.¹³

Ossetzky említett kihallgatása során azt állította, 36 éves, és Triesztben született (azaz 1795 körül), osztrák nemes, apja, Friedrich Carl von Ossezky „*Magistrats Praeses*” volt; katolikus, felesége pedig apjánál Bécsben él. Születési adatait egy több évtizeddel későbbi, alább még idézendő forrás (bár valószínűleg Ossetzky saját kijelentésén alapuló) adata is megerősíti, az útlevélkérelmére 1833 januárjában született tanácsai végzés azonban evangélikus vallásúnak mondja. 1830. júliusi nyilatkozata szerint, amelyet a bécsi tanács ún. *Klassensteuer*-hátralék megfizetése iránti megkeresésére adott – a hátralékot végül behajtották rajta –, 1829 júniusa óta tartózkodott Magyarországon, korábban kereskedő volt, itt pedig francia, angol és olasz nyelvtanításból él. (Hol mint angol, hol mint francia nyelvtanárként, neve különböző iratokban később is felbukkan.¹⁴) Ossetzky 1830 júniusában az Orczycsaládnál, Mezőkövesden volt nyelvtanár, 1831 januárja előtt Orczy László báró kíséretében állítólag két évre Itáliába utazott, de 1831 júniusában ismét Pesten találjuk. 1831 nyarán tolmácsként és kísézőként három angol utazó szolgálataiba állt. Egyiküket, aki kolerában és ideglázban megbetegedett, majd a Vadászkiért szállóban agyonlőtte magát, hetekig ápolta, a másik kettő viszont elutazásuk előtt, 1831. október végén panaszt tett ellene a nádornál. Egyikük szerint Ossetzky azzal az állítással, hogy öngyilkosság esetén az itteni törvények értelmében az elhunyt személy hagyatékából büntetés fizetendő a hatóságoknak, augusztus közepén 25 aranyat csalt ki tőle, a másik pedig azzal gyanúsította, hogy ellopta rózsaoilját, hogy aztán visszaszerzése fejében 10 aranyat csikarjon ki tőle. (Ez utóbbi ügyben, miután a rózsaoilj visszakérült gazdájához, emez már korábban panaszt tett a városkapitánynál, aki Ossetzkyt, mivel nem volt hajlandó elárulni, kinek fizetett az olaj visszaszolgáltatásáért, a pénz visszaadására kötelezte.) Mivel Ossetzkyt napokig hiába keresték, őrizetbe vették, és a városkapitány börtönben hallgatta ki: szerinte az első esetben vádlója (egy utóbb, egy nő fölött keletkezett viszályból kifolyólag) hamis váddal illette őt, a pénz valójában boncolásra és temetésre kellett (itt a pesti tanács érvelését el is fogadta), a második vádpont esetében viszont körülményes védekezését elutasították, de figyelembe véve, hogy a kártalanítás

¹² MOL N 119. 8716. (Ossetzky–a belgrádi angol konzulnak, 1839. ápr. 18.), 8716/a. (Ossetzky emlékirata az 1838. nov. 1-jei vámtarifa hátrányos következményeiről, 1839. ápr. 15., a hátán *Polizeihofstelle*-jelzet: 10028/1839), 9349. (Ossetzky–ismeretlennek, 1839. szept. 30.) E levelekről egyelőre nem tudni, milyen körülmények között kerültek a *Polizeihofstelle* iratai közé.

¹³ Budapest Főváros Levéltára (a továbbiakban: BFL) IV. 1202/c (Intimata) 1830:3800, 1831:4081, 1202/h (Relationes) a. n. 1831:4070, 1202/g (Missiles) a. n. 1833:7692. A BFL-ben végzett kutatásaimban Jancsó Éva és Gajary István volt segítségemre.

¹⁴ Pl. MOL Magyar Kancellária levéltára. Acta praesidialia (A 45). 1841:753. (Lederer főhadparancsnok 1841. júl. 3-i jelentése)

megtörtént, november 12-én tizennégy napi börtönre, majd pedig születési helyére toloncolásra ítélték.¹⁵

Nem tudjuk, a büntetés letöltése után mi történt: Ossetzky 1832 novemberében újfest Pesten volt, ahol útlevelekérelmet nyújtott be a városi tanácsnál, 1833 januárjában azonban ismét nem tartózkodott a város területén. 1836–1837 folyamán (adatolhatóan 1836 októbertől, novemberre és 1837 márciusa között) Nagyváradon találkozunk vele. Mint egy 1839 szeptemberében kelt leveléből megtudjuk, Havasalföldön is megfordult, ennek során, állítása szerint, jól megismerte az itteni viszonyokat – Széchenyi idézett naplóbejegyzése is megerősíti egy „román kapcsolat” létét –, de a végén súlyos (közelebbről nem ismert) méltánytalanság érte – erre az útra valamikor 1833 és 1836 között (vagy 1837-ben) kerülhetett sor.¹⁶

Hogy mikor és milyen körülmények között lépett a *Polizeihofstelle* szolgálatába, nem ismerjük. Az itt elemzett dokumentumokat szerzőjük a második sorozat („II. Serie”) jelentéseiként emlegette, és többször is utalt a korábbi, elsőnek nevezett sorozat („I. Serie”) jelentéseire is, amelyeket Nagyváradról küldött. Ossetzkytől tudjuk: e sorozat legalább 37 darabból állt; az informátor az első, 1836 októberében kelt jelentésben (majd azóta is) alattomosként („*hinterlistig*”) jellemezte Széchenyit, végül pedig ezt követően Beöthy Ödön és a tiszai és bihari „rossz érületűek” törekvéseiről jelentett. Immár saját kutatásaink alapján állapíthatjuk meg, hogy Ossetzky a bihari „üzelmekről” szóló jelentéseivel megkereste a nádort is, e feljelentések nyomán azonban Budán nem születettek intézkedések.¹⁷ Ossetzky Pest-Budára való visszatérése után újrakezdte jelentései számozását: ha 1838 karácsonyig is olyan iramban dolgozott, mint az általunk vizsgált tíz hónap alatt, az elsőt 1837 szeptemberében–októberében kellett papírra vetnie.

Ossetzky jelentései

A kutatások jelenlegi szintjén nem tudjuk megmondani, beszerzésüket követően a *Polizeihofstelle* informátorai kaptak-e, s ha igen, milyen tartalmú általános utasítást. Tudjuk viszont, hogy időről időre körlevélben hívták fel őket (vagy kisebb-nagyobb csoportjukat) egyes jelenségek, eseménysorok figyelemmel kísérésére és az azokról való jelentéstételre. Sedlnitzky 1830 májusában a közelgő országgyűlésre való tekintettel mintegy félszáz ügynökét szólította fel, küldjön tudósításokat a közhangulatról, a követválasztásokról, a követutasításokról; a rendőrmiszter 1836 júniusában „a magyar ellenzéki párt, kivált demagóg és forradalmi elvek által vezérelt vezetőinek üzelmeire” irányította ügynökei figyelmét. E körlevelek folyamatos megfigyelésre és rendszeres jelentéstételre utasítottak.¹⁸ Az ügynökök más alkalommal „eseti megbízásokat” kaptak: 1838 karácsonyán az informátorok (vagy

¹⁵ BFL 1202/h (Relationes) a. n. 1831:4070. A három angol neve: Dobbs, Bainbridge (a két feljelentő) és Desborough. Ossetzky egyik jelentéséből kiderül (MOL N 119. 8510. [1839. máj. 11./133.]), hogy nyolc évvel a haláleset után anyagi követelései voltak Desborough családjával szemben.

¹⁶ MOL N 119. 9349.

¹⁷ MOL N 119. 8518. (1839. júl. 8./147., Széchenyiről); 8253/h. (eszerint 1837. márc. 11-én 10. jelentését küldte el Nagyváradról); 8521. (aug. 4./152., itt említve 37. számú nagyváradi jelentése); MOL N 22. Politiam et internam securitatem Hungariae spectantia, Protocolla, 1836:209., 212., 225., 1837:16., 46. (az iratokat a sorozat más, kevésbé fontosnak minősített darabjaihoz hasonlóan jegyzékbe foglalásuk után kiselejtezték)

¹⁸ Pajkossy Gábor: „*Mit welchen ich im geheimen Dienstverbande stehe*”. Sedlnitzky magyarországi besúgói a reformkor hajnalán. In: *Miscellanea fontium historiae Europaeae*. Emlékkönyv H. Balázs Éva történészprofesszor 80. születésnapjára. Szerk. Kalmár János. Budapest, 1997. 341–342.; Pajkossy: *Toldy Ferenc*, 186–187.

több informátor) azt az utasítást kapták, tegyenek jelentést Pálffy Fidél kancellár leváltásának visszhangjáról; egy-egy konkrét ügyben, a *Polizeihofstelle* elé utalt kinevezések, előléptetések, nemesítések, egyesületalapszabály-jóváhagyások esetében pedig mindig egy vagy több informátort szólítottak fel tájékozódásra és jelentéstételre. (Toldy Ferenc például nyolc ilyen hozzá intézett utasítást őrzött meg hagyatékában.)¹⁹ A beérkező jelentések tartalmának elemzése alapján megállapíthatjuk, hogy a kormányzat a politikai élet fejleményeiről, az országgyűlések és a vármegyegyűlések tárgyalásairól, a szabad királyi városok viszonyairól, a kaszinókról és más egyletekről, a közhangulatról, a tanulóifjúság hangulatáról, az irodalmi és a kulturális élet fejleményeiről és szereplőiről, az alsóbb hatóságok visszaéléseiről, végül a „gyanús” (felforgató vagy kémgyanús) idegenekről igényelt jelentéseket – míg az „alsóbb osztályok” hangulatának, ha azok éppen nem fenyegettek társadalmi robbanással, nem tulajdonítottak hasonló fontosságot.

Hogy Ossetzkyt milyen feladattal bízta meg, nem tudjuk. Az általunk ismert jelentésekből, amelyekben az informátor jelentett a közhangulatról, a politikai fejleményekről is, két külön „célcsoport” bontakozik ki: az egyik a Pesten megforduló idegenek (különösen angolok), a másik a felsőbb iskolás tanulóifjúság. Társaihoz hasonlóan Ossetzky jelentett kalandorokról, szélhámosokról, hamiskártyásokról, illetve tisztviselőkről, velük kapcsolatos vádakról is – e jelentésekkel ehelyütt nem foglalkozunk.

Ossetzky alább ismertetendő informátori tevékenységében meghatározó jelentősége volt idegennyelv-tudásának – állítása szerint franciául, angolul, olaszul és spanyolul tudott²⁰ – és nyelvtanári foglalkozásának. 1831 nyarán, állítása szerint, azért fogadta fel őt a három angol utazó, mivel anyanyelvükön kívül, „melyet itt csak kevesen értenek”, mindössze franciául tudtak, méghozzá gyengén.²¹ Egy korabeli útikönyv szerint Pesten franciául és olaszul a felsőbb osztályokban, a tudósok, a kereskedők, különösen pedig a zsidók körében beszéltek, a gőzhajók megjelenése óta az angol nyelvnek sok szerelmese vagy tisztelője támadt, mégis mindenütt, minden társadalmi osztályban a német nyelv segítségével lehetett boldogulni.²² Ossetzkyt nyelvtudása kulcsszerephez juttatta: birtokában könnyen köthetett ismeretséget a pesti jobb szállókban (különösen a Vadászkürtben) megszálló, megforduló idegenekkel (róluk később lesz szó), míg nyelvtanárként bejáratos volt a politikai és a kulturális elit körébe. Mint láttuk, volt nyelvtanár az Orczy-családnál, 1831 táján angolra tanította Teleki Lászlót; 1839-ben angol órákat adott almási Balogh Pálnak, az ismert pesti homöopata orvosnak, Széchenyi és Kossuth orvosának; franciára tanította Lónyay János helytartótanácsos két fiát, Menyhértet és Albertet, rendszeresen érintkezett a fiúk nagybátyjával, Lónyay Gáborral, a zempléni liberálisok télen Pesten tartózkodó vezetőjével, aki, ha igaz, még Deregnőre is meghívta – és több más tanítványa is befolyásos, az informátor számára értékes információkhoz rendszeresen jutó személy gyermeke, rokona volt.²³ Ossetzky számára tehát a nyelvismeret kettős értelemben is az érvényesülés eszköze volt:

¹⁹ MOL N 119. 8536., 8539., 8546. (az utasítás nyomán született jelentések); Pajkossy: *Toldy Ferenc* 186–188.

²⁰ Lásd MOL N 119. 9349., vö. alább a 44. jegyzettel is. – Hogy magyarul mennyire tudott, nem ismerjük, tollából mindenesetre kikerült egy legalább részben magyar nyelvű irat (követlista): uo. 8516. (1839. jún. 6./sz. n., itt: utalás a listára)

²¹ BFL IV. 1202/h. a. n. 1831:4070.

²² Wohlfeilster und zuverlässigster Fremdenführer durch Pesth und Ofen und ihre Umgebungen. 3. kiad. Pest, 1844. 35–36. A könyv szövege 1838 előtti állapotokat tükröz.

²³ MOL N 119. 8520. (1839. júl. 27./150.), 8514. (jún. 8./141.), 8498 (1838. dec. 28.), 8501. (1839. jan. 26.), 8503. (1839. febr. 24./112.), 8516. stb.

a nyelvtanítás biztosította számára a megélhetést, nyelvismerete kisebb-nagyobb egyéb megbízásokhoz juttatta, mindezek révén széleskörű ismeretségekre tett szert, így pedig abba a helyzetbe jutott, hogy a kormányzat számára fontos információkat tudjon szolgáltatni. Hogy azután a szóban forgó jelentések anyagi értelemben gyümölcsöztek-e Ossetzkynek, nem tudjuk.

Ossetzky jelentései a kormányzati terrorizmus évei Pestjének életéről tudósítanak. A város ezekben az években válik az ország politikai középpontjává. A jelentések beszámolnak a politikai élet ekkori legfontosabb történéseiről, illetve azok pesti fogadtatásáról. A legelső jelentésben Pálffy Fidél kancellár leváltásának, Kopácsy József prímási kinevezésének, Cziráky Antal országbíró és Somssich Pongrác személynök Mailáth Györggyel, illetve Barta Györggyel való felváltásáról szállongó híreknek a pesti visszhangjáról olvashatunk. 1839. január végétől február végéig több jelentés foglalkozik a Wesselényi- és a Kossuth-perben meghozott ítéletekkel, a liberálisok, illetve a tanulói ifjúság róluk alkotott véleményével (Bécs informátora január 24-én egyik tanítványától, Dókus László királyi táblai bíró unokaöccsétől tudta meg, hogy a Tábla aznap délelőtt úgy döntött, utoljára szólítja fel Kossuthot védekezése benyújtására), majd Deák Bécsben, Wesselényi ügyében folytatott tárgyalásaival, illetve annak pesti visszhangjával (itt a fő forrás Lónyay Gábor volt). Ossetzky annak tudatában, hogy Bécs az ott történekről másoktól részletesen és jóformán azonnal jelentést kap, a márciusi–májusi pesti közgyűlésekről rövidebben számolt be, talán személyes tapasztalat, talán megbízott beszámolója, talán kérdezősködés útján szerzett információk alapján. (A közgyűléseken rendre az ellenzék diadalmaskodott: Dessewffy Aurélt leszámítva mindenki megszavazta a követutasítást, a per alatt álló Ráday Gedeont követte választották, majd a választást a királyi tilalom ellenére is fenntartották.)²⁴ Ossetzky, aki Bécs más informátoraihoz hasonlóan 1838–1839 fordulóján a küszöbön álló személyi változások kapcsán még reményeinek adott hangot, hogy a kormányzat egy megfelelő összetételű országgyűlés közreműködésével megreformálja az alkotmányt, ezen az úton úgymond helyreállítja az országban a nyugalmat és az elégedettséget, s egy csapásra elejét vesi a külföld politikai fondorlatainak, az országgyűlést megelőző fejlemények, az ellenzék előretörése, a kormánypárt tehetetlensége láttán riadót fújt. Szerinte az ellenzék félreismerhetetlenül majmolja az (első) Thiers-kormány programját, az országban módszeresen terjeszti az ellenállás szellemét, a pesti, mintául szolgáló követutasítást „haladó demokratikus eszmék” és a főrendi tábla megbénítására irányuló törekvés fémjelzi, az ellenzék tudatosan használja fel az ifjúságot a kormányzat elleni harcában – az ifjúság fejlődésének veszélyes iránya, mint látni fogjuk, az informátor jelentéseiben kiemelt jelentőséget kapott –, így a követek mind kevésbé lesznek megfontoltak, az országgyűlés pedig mind nyugtalanabbá válik, mint azt korábban – 1836–1837 táján – megjósolta.²⁵ Az országgyűlés megnyitásával a politikai élet súlypontja Pozsonyba tolódott át, így országos politikai jelentőségű eseményről informátorunk csak a Ráday lemondása nyomán kiírt új választás előkészületeiről írva tudósíthatott; Pestre érkezett hírek, levelek (esetleg „saját” informátorainak levelei) alapján jelentett a véres tolnai követválasztásról, a botránnyba fulladt júniusi barsi közgyűlésről (közben oldalgóságokat osztva a két megye kormánypárti előjárójának is), kommentálta régi megfigyeltje, Beöthy Ödön követte választását, majd pesti ünneplését, de nem mulasztotta el, hogy a pozsonyi hírek kapcsán megjegyzést tegyen Széchenyi „kaján

²⁴ MOL N 119. 8498. (1838. dec. 28./103., a jelentésből nem derül ki, hogy a fentebb említett felszólításra válaszul született-e), 8500–8503 (1839. jan. 24./107.–febr. 24./112.); 8505. (márc. 26./120.), 8507. (ápr. 20./124.), 8508. (ápr. 29./130.), 8512., 8513. (máj. 26./138.)

²⁵ Uo. 8498., 8508., 8513., 8222/f.

szégyentelenségével” (*boshafte Unverschämtheit*) vagy Deák állítólag „felségáruló”, mert idegen (orosz) inváziót bátorító kijelentésével kapcsolatban. (Széchenyi „leleplezésével” két jelentés is foglalkozik.)²⁶ Két ízben is kirohant (ilyen irányú véleményeket továbbítva) az ellenzék propaganda-eszközének tekintett országgyűlési ifjúság ellen, sürgette megrendszabályozásukat, létszámuk csökkentését; az ifjak korábbinál nagyobb számban Pozsonyba küldését az országgyűlési újság vagy az „à la Kossuth” szerkesztett tudósítások tervével hozta összefüggésbe, és olyan véleményt közvetített Bécsbe, amely szerint „a botrányos módon kicsikart országgyűlési újság” célja a parasztok fellázítása.²⁷

Ossetzky fentebb áttekintett jelentései nézőpontjukat, nyelvezetüket tekintve nem vagy csak kevésbé különböztek Sedlnitzky többi pesti informátorának jelentéseitől. Párjukat ritkítják viszont – legalábbis jelenlegi ismereteink szerint – a Pesten megforduló külföldiekről írottak, illetve ritkaságnak számítanak az itteni felsőbb tanulóifjúságról készült jelentései, noha, mint említettük, ez utóbbi csoport megfigyelése általában is az ügynökhálózat egyik feladatát képezte. Külföldiekről jelentéseinek mintegy egynegyedében olvashatunk. E jelentések többségükben az angol külügyminisztérium futáraitól, a futárszolgálat működéséről, a futároktól nyert hírekről szólnak, amelyek a Balkánra, a Keletre vonatkoztak. A futárszolgálat váltószerűen volt megszervezve, 1839 márciusáig Pest-Budán felállított állandó futárállomással; az itt állomásozó futároknak a Vöröstorony-szorosig, Zimonyra, Orsovára, illetve Bécsbe (ezt követően Bécs és a déli és keleti határ között) kellett továbbítaniuk a London és a konstantinápolyi követség, illetve a román és szerb fejedelemségekben működő konzulok közötti levélváltást. Bécs számára feltehetően a kommunikáció sűrűségéről nyert információk is értékelhetők voltak. A levelezés tartalmáról Ossetzkynek nem sikerült sokat megtudnia, vagy ha igen, azt nem foglalta az általunk látott jelentésekbe.²⁸ Rendre jelentette azonban az angol futároktól nyert információit az orosz udvar aknamunkájáról Szerbiában, vélt vagy valóságos titkos felforgató tevékenységéről a Habsburg-birodalomban, Erdélyben és a Bánságban az orthodox vallású népesség körében. Az Ossetzky által megfigyelt és feljelentett magyar ellenzékiek körében az oroszellenesség úgyszólván általános volt, akár a lengyelek iránti hagyományos rokonszenvből, az önkényuralommal szembeni nemesi-rendi gyűlöletből, akár liberális meggyőződésből vagy a pánszlávizmustól való félelemből táplálkozott. Ossetzky oroszellenessége azonban, amely nem párosult lengyel-szimpatióval, sőt az informátor minden lengyel menekültet kalandornak minősített, saját körében, bár gyanús orosz utazókról más is jelentett, korántsem számított szokványosnak, és ha ugyan hihetünk neki, még konfliktusokba is keverte. Hogy aztán ez a beállítottság mikor és hogyan gyökerezett meg benne, korábbi havasalföldi tartózkodása során-e vagy másutt és máskor, további kutatásokat igényel.²⁹

²⁶ Uo. 8525. (szept. 23./163.), 8515. (jún. 29./144.), 8517. (júl. 2./145.), 8518., 8521. (aug. 4./152.); 8505., 8518. (Széchenyiről)

²⁷ Uo. 8222/f., 8253/h. – Ossetzky és a vele egy húron pendülő Szentál Ferenc volt ügyész minden bizonnyal a *tervezett* (de soha meg nem valósult) országgyűlési újságra gondolt, és nem a (kéziratos) Tudósításokra.

²⁸ MOL N 119. 8495. (1839. febr. 24./114.), 8496 (1838. dec. 24./101.), 8499 (1839. jan. 23./104.), 8506. (márc. 28./121.), 8510., 8523. (aug. 22./156.)

²⁹ Uo. 8495., 8523., 8716, 9349; 8216 (ismeretlen jelentése Nagyváradról gyanús orosz utazókról szóló szóbeszédről). A harmadikként hivatkozott levélben Ossetzky azt írja a belgrádi angol konzulnak, hogy Metternich érvényesíti azt az anatómát, amelyet Oroszország kimondott rá, az utolsó levélből pedig megtudjuk, hogy az ismeretlen címzett 1835 óta ismeri félelmeit, hogy Oroszország ismét túljár Anglia eszén. – Ossetzky éppen Kossuth sógora, Zsulavszky Zsigmond kapcsán tette a lengyelekre vonatkozó megjegyzését: uo. 8500. (1839. jan. 24./107.)

Ossetzky jelentést tett a nevesebb átutazó külföldiekről, így az akkor angol zsoldban álló August Giacomo Jochmusról (1808–1891), 1848–1849-es német birodalmi haditengerészeti miniszterről, vagy a szultán hazájába éppen visszatérő katonai tanácsadójáról, Helmut von Moltkéről (1800–1891).³⁰ 1839 júniusában jelentett az „angol–magyar intézet”, a magyar gyapjútermelők és angol bankházak között közvetlen kapcsolatot teremtő társulás ügyében meginduló tárgyalásokról is. Itt az informátor a magyar kezdeményező, almási Balogh Pál volt, aki, nyilván a tárgyalásokkal összefüggésben, az angol nyelv gyakorlása végett kereste fel Ossetzkyt.³¹ Néhány külföldivel részletesebben is foglalkozott. A Pesten koncertező híres norvég hegedűművészről, Ole Bullról (1810–1880) – hallomás alapján – azt jelentette, hogy állítólag „politikai tekintetben túlfeszült koponya” és „ultrarepublikánus nézeteket” vall.³² Két angol, G. W. Rose, illetve Edward Wakefield esetében is gyanús-nak találta a Magyarország iránti érdeklődést, az utazási tervet, illetve utóbbi esetében a szándékot, hogy könyvet ír az országról. Wakefield ugyanis, írja Petrichevich Horváth Lázár is, „Magyarország évrázsait kidolgozandó” tartózkodott Pesten. Ezért felvetette megfigyeltetésüket, illetve ennek érdekében maga is tett lépéseket az erdélyi és a bánági főhadparancsnokságnál. A híres angol utazó- és író, Julia Pardoe (1806–1862) kíséretéhez tartozó Wakefieldről Széchenyi is megemlékezik naplójában: őt Ossetzky is, a *Honderű* későbbi szerkesztője is az „*An Account of Ireland, statistical and political*” szerzőjével (1774–1854) azonosította.³³ Részletes beszámolót kapunk Miss Pardoe programjáról, itteni kapcsolatairól, terveiről – az író itt-tartózkodásának számos mozzanata a széles nyilvánosság előtt zajlott le, bizonyos részletekről viszont informátorunk magától a Misstől értesülhetett.³⁴ Kudarcot vallott viszont a másik „külirodalmi csoda” (Horváth), a porosz író-utazó, Hermann Pückler-Muskau herceg (1785–1871) környezetébe való beférkőzés terve. Ezt a „Molnár” fedőnevű pesti titkosrendőrségi informátor által eszelte: mint ennek számolójából megtudjuk, a herceg olasz nyelvtanárt keresett a kíséretében lévő, a *Jelenkor* szavaival „igen deli arab hölgy” oktatására, „ki nyilvános megjelentekor nagy figyelmet gerjeszt”; „Molnár” pedig beajánlotta őt a herceg házába; a plánum azonban, amelybe Ossetzkyt nem avatták be előzetesen, emennek „hangoskodó természetén” zátonyra futott.

³⁰ Uo. 8527. (1839. okt. 10./167.)

³¹ MOL N 119. 8514. Az „Angol-Magyar Intézettel” kapcsolatban lásd még: *Kossuth Lajos iratai 1837. május–1840. december*. Hűtlenségi per, fogság, útkeresés. S. a. r. Pajkossy Gábor. (Kossuth Lajos Összes Munkái VII.) Budapest, 1989. (a továbbiakban: KLÖM VII.) 654–660.

³² MOL N 119. 8511. (1839. máj. 16./136.) Vö. Bártfay László Bull május 2-i hangversenye kapcsán keletkezett feljegyzésével („olyan hegedülést Pesten soha sem hallottak, nem lehet azt leírni, azt hallani kell és bámulni”) és Széchenyi bejegyzéseivel is: *Bártfay László (1797–1858) naplójából*. Kiad. Jenei Ferenc. Budapest, 1969. I. 110.; SZIN V. 280., 288.

³³ Rose-ra: MOL N 119. 8506.; Wakefieldre: Uo. 8524. (szept. 23./162.) és Petrichevich Horváth Lázár: *Levelek Emiliához, élet, irodalom és művészet köréből*. XXII. levél. [1839. okt. 24.] Társalkodó, [10. évf.] 1841. júl. 31. (61.) 241–243. – Ossetzky Paul Wernhardt báró nagyszabeni főhadparancsnokhoz és Friedrich Seidl temesvári főhadparancsnoksági irodaigazgatóhoz szóló ajánlólevelet adott át Wakefieldnek, egyben sebespostával értesítette az előbbieket Wakefield utazásának úgymond valódi céljáról, vö. uo. 9349. (1839. szept. 30.) is; SZIN V. 313. (1839. szept. 13.), 390. (1840. jún. 22.). Wakefieldre lásd még Fest Sándor: *Angolok Magyarországon a reformkorban*. [1920] In: uó: Skóciai Szent Margittól A walesi bárdokig. Magyar–angol történeti és irodalmi kapcsolatok. Szerk. Czigány Lóránt – Korompay H. János. Budapest, 2000. 389–417., kül. 395–396.; mint arra Fest is rámutat, Wakefield életrajzának összefoglalása (*The Dictionary of National Biography*. From the Earliest Times to 1900. Oxford, é. n. XX. 448–449.) nem szól magyar vonatkozásokról.

³⁴ MOL N 119. 8524., vö. *Jelenkor*, 1839. nov. 2. (88.) 349., nov. 30. (96.) 381. (Budapesti napló); SZIN V. 303–322. (aug. 8.–okt. 19.) sköv.

A nyelvtanár ugyanis mindjárt beköltözött a herceg által lakott hotelbe, az Angol Királynőbe (utóbbi már ez is elgondolkodtatta), majd ott annyit locsogott, hogy Pückler-Muskau, aki inkább ahhoz szokott, hogy őt hallgassák, a második ebéd után felmondott neki.³⁵

Ossetzky megfigyelői tevékenységének hasonlóan érdekes részét alkotják a tanulóifjúságról, illetve az ifjúságról készített jelentései. Az informátor minden jel szerint elsősorban az egyetemi bölcsészeti tanfolyam hallgatói, a jogáshallgatók és a fiatal végzett jogászok körében rendelkezett kapcsolatokkal, az „ifjúságra” vonatkozó megállapításait az e körre vonatkozóan szerzett tapasztalatai alapján tette meg. (Mindez összhangban állt a hatóságok felfogásával és szóhasználatával, amennyiben azok „ifjúság” alatt szinte mindig a felsőbb világi tanulóifjúságot, azaz a politikai és kulturális elit potenciális utánpótlását értették.) Az informátor kezdettől fogva szólt az ellenzék által lépésről lépésre „megrontott ifjúságról”; „közel három esztendeje tartom szent kötelességemnek, hogy újra meg újra jelentsek az ifjúság veszélyes irányáról” – írta 1839 júliusában.³⁶ Az egyetemi ifjúságról szóló legkonkrétabb jelentései 1839 júliusában születtek. Ossetzky szerint a jogáshallgatók többsége „rendkívül túlfűtött” (*äusserst exaltirt*); egy bizonyos Szontagh (valószínűleg Szontagh Pál) házában rendszeresen „titkos pozsonyi közleményeket” (alighanem Stuller Ferenc Országgyűlési Tudósítását) olvassák és kommentálják.³⁷ A következő jelentésben a bölcsesek egy csoportja tűnik fel, élükön Huszár József nógrádi másodalispán sógorával, Madách Imrével, aki „ugyanannyira vagy méginkább túlfűtött, mint tanuló társai a filozófiai tanfolyamon: Balassa Antal báró, Benitzky Ödön, Boronkay Rudolf, Lónyay Menyhért, Luby István és Jekelfalussy – ő [ti. Madách] főleg Lónyay Menyhérttel áll érintkezésben”. Lónyay és Albert öccse, láttuk, franciát tanultak Ossetzknál, de Sedlnitzky besúgója Spányik Antaltól, a Madách-fiúk instruktorától is szerezhette információit, akit viszont angolra tanított. Mint ismeretes, Madáchot valóban szoros kapcsolat fűzte Lónyay Menyhérthez, de Palágyi Menyhért Lónyay Albert visszaemlékezésére támaszkodó felsorolása Madách ekkori baráti köréről, a „nyolcak társaságáról” ugyancsak számos egyezést mutat Ossetzky névsorával.³⁸ Madách neve még egyszer bukkan fel az informátor jelentéseiben: egy három héttel későbbi jelentés szerint a fiatal jogáshallgatók, Spányik, Madách és barátai „dühöngve nyilatkoztak az *Allgemeine Zeitung*-ban legutóbb Magyarországról megjelent cikkekről” (talán Orosz József, talán Joseph Christian Zedlitz cikkeiről van szó), s azzal fenyegettek, kiderítik és annak idején felakasztják a kormány bértollnokát, aki azokat írta.³⁹ Egy ugyanazonnap kelt jelentés szerint a tanulóifjúság körében más, régebbi és újabb beszédekkel együtt kéziratban kering felsőbüki Nagy Pál 1834-es beszéde (amelynek Ossetzky szerint több helye is alkalmas a parasztok fellázítására).⁴⁰ Utolsó ilyen tárgyú jelentésében

³⁵ MOL N 119. 9325 („Molnár” – ismeretlennek, 1839. dec. 1. előtt; itt Ossetzky „Herr X – -”-ként szerepel); Jelenkor, 1839. okt. 5. (80.) 317. (Budapesti napló)

³⁶ MOL N 119. 8498., 8891., 8222/f.

³⁷ Uo. 8517.

³⁸ Uo. 8891.; itt: „*Sein Schwager* [ti. Huszár sógora] *Emerich Madách ist eben so, und vielleicht noch mehr exaltirt, als dessen Mitschüler in der Philosophie ...*” Vö. Radó György–Andor Csaba: *Madách Imre életrajzi krónika*. 2. kiad. Budapest, 2006. kül. 89–95.; Györffy Miklós: *Madách kiadatlan levelei*. Irodalomtörténet, 47. évf. (1959) 68–103.; Palágyi Menyhért: *Madách Imre élete és költészete*. Budapest, 1900. 48–49.

³⁹ MOL N 119. 8519. (Júl. 27./149., itt: „*drückten sich [...] wüthend über die in letzterer Zeit in der Allgemeinen Zeitung erschienenen Aufsätze über Ungarn aus, und sagten, daß das feile Regierungs Werkzeug, welches dieselben geschrieben, entdeckt und seiner Zeit gehangen werden würde*”.

⁴⁰ MOL N 119. 8520. A soproni követ az önkéntes örökváltság mellett az országgyűlés 1834. november 10-i ülésén elmondott híres beszédéről van szó.

a mindennél veszélyesebb „titkos összetartást és egyetértést” (*in Geheim Aneinanderschliessen und Zusammenhalten*) vélte felfedezni az ifjak különböző osztályaiban Sedlnitzky informátora, aki ekkor forrásul az ifjúsággal kapcsolatot tartó Kuthy Lajost nevezte meg – akit máskor „az ifjúság megrontójaként” említett.⁴¹

Ossetzky többször is sürgette a tanügy ügymond átfogó reformját, a jurátusok „szigorú, de pártatlan vizsgáztatását” és az ifjúság korábbinál alaposabb megfigyelését. Mint említettük, nem tudni, eredetileg is megbízói utasították-e Ossetzkyt a tanulóifjúság hangulatának figyelemmel kísérésére, vagy éppen ellenkezőleg, az informátor irányította újra és újra, kisebb-nagyobb mértékben személyes megfontolásokból, Bécs figyelmét e csoportra. Mindenesetre az általunk vizsgált időszakban Ossetzky idevágó jelentései akár úgy is olvashatók, hogy azok egyik fő célja újabb és újabb argumentum szolgáltatása állami alkalmazásának indoklására a tanügy területén. Már korábban is gyakran szóba hozta, írta 1839 júliusában, alkalmazását az egyetemen „az angol nyelv egyelőre fizetés nélküli tanáráként” (az angolt ekkor Jean Lemouton, a francia nyelv 1832 és 1848 között rendes tanára, a latin nyelvű „*Grammatica Anglica*” [1826] összeállítója tanította, ugyancsak ingyen⁴²); így két vonatkozásban is „hasznos szolgálatokat” tehetne: több tanítványa is biztosította, „ha olasz, francia vagy angol előadásokat [tartana] a királyi egyetemen, a padok nem lennének üresek, mint most”, ő pedig „kibővített üdvös tevékenységi körében” „egyszersmind az ifjúságot a mostaninál közelebből és kevésbé feltűnő módon meg [tudná] figyelni” – korántsem mindegy ugyanis, hogy „egy készséges és alázatos avagy egy kevésbé odaadó alattvaló kerül közelebbi érintkezésbe az egzaltált magyar ifjúsággal s kap célirányos lehetőséget annak mélyreható megfigyelésére”.⁴³ Mint a legutóbb idézett jelentésből kiderül, Ossetzky, nem is próbálkozva az illetékes tanügyi hatóságoknál, azaz a Helytartótanácsnál és a nádornál, titkosrendőrségi kapcsolataink, illetve azon a Mailáth György országbíró keresztléte képzelte el alkalmazását elérni, akiről talán feltételezte, hogy elődjéhez hasonlóan kinevezik az egyetem elnökének. Megbízói azonban, mint láttuk, egyáltalán nem kaptak ajánlatán, s visszhangtalan maradt az a próbálkozása is, hogy – az 1839 őszi felállított központi könyvbíró szék mellett – idegen (angol) nyelvű cenzorként alkalmazzák.⁴⁴

Ossetzky és a Polizeihofstelle

Mint ismeretes, a *Polizeihofstelle* 1848 előtti magyarországi informátorhálózatának létszámára vonatkozóan jelenleg csak részadatokkal rendelkezünk, ráadásul ezek szinte sohasem a teljes állományra vonatkoznak, amely magában foglalja a fizetett és a nem fizetett, a közvetlenül a miniszterrel, Sedlnitzkyvel kapcsolatban álló és az itthoni hálózat feje, Ferstl alá rendelt ügynököket. Saját korábbi eredményeink szerint Sedlnitzky 1830-ban a Magyar Királyság területén 48–52 személlyel állt „titkos szolgálati kapcsolatban”, Lábán Antal szerint 1835-ben 64 besúgó rendelkezett titkos azonosító jellel, végül ugyancsak saját kutatásaink szerint 1844-ben 54, 1846-ban 87 informátor részesült a Magyar Királyság területén rend-

⁴¹ Uo. 8522 (aug. 21./155), 8517 (itt, júl. 2-án: „Jugendverderber Kuthy”)

⁴² Szirbik Ferenc: *Az angol nyelv terjeszkedése Magyarországon 1914-ig*. Kecskemét, 1941. (Debreceni angol dolgozatok IV.) 26–27.

⁴³ Az idézetek rendre: MOL N 119. 8501., 8521., 8891., 8526 (1839. okt. 8./166.)

⁴⁴ Cenzori (és tanári) terveiről ír egy ismeretlenhez írott, fentebb (20. jegyzet) már hivatkozott levelében: eszerint az angol, olasz, spanyol és francia nyelvű könyvek cenzorja szeretne lenni, hogy bővítsen csekély ismereteit, s hogy fejlessze veleszületett megfigyelői hajlamát („*innate sense for observation*”).

szeres, havi vagy félévi fizetésben.⁴⁵ Az 1830-as adat tehát nem foglalja magában a közvetlenül Ferstl alá rendelt ügynököket, a 40-es évek közepére vonatkozó adatokban pedig nem szerepelnek a fizetésben nem részesülő informátorok, akik (egy-két tucatnyian vagy többen, de bizonyosan jóval kevesebben, mint a fizetett besúgók) feltehetőleg közvetlenül Sedlnitzkyvel álltak kapcsolatban, valószínűleg nem végeztek rendszeres megfigyelő tevékenységet, inkább ad hoc megbízásokat teljesítettek – Fischer Károly, Mukits Simon, Steinbach Ferenc és Vághy Ferenc például 1841 júliusában azt a felkérést kapta a minisztertől, hogy készítsen részletes jelentést a *Pesti Hírlap* tartalmáról, irányáról, fogadtatásáról.⁴⁶ Végül egyik adatsorban sem szerepelnek az informátorok saját ügynökei: e csoport számszerűsítése úgyszólván megoldhatatlan, de több mint kérdéses is, hogy helyes lenne valamennyiüket a beszervezett, kétségkívül tudatosan informátori, besúgói munkát végzőkkel azonos módon kezelni. Mindent összevetve, a részadatok alapján, továbbá feltételezve, hogy a magyarországi hálózat létszáma a reformkor másfél–két évtizede folyamán lassú, egyenletes, töretlen növekedést mutatott, a *Polizeihofstelle* minden rendű és rangú informátorainak a létszámát az 1830-as évek végén 100 körülire vagy inkább az alattira tehetjük.

Ennek az állománynak a feltárása, az egyes informátorok vagy többségük azonosítása még elvégzendő feladat, ha egyáltalán elvégezhető. Mivel a kutatás eddig nem tárt fel a hálózat 1840 körüli összetételére vonatkozó személyi kimutatásokat, más utat kell választanunk. 1838 decembere és 1839 májusa között Bécsbe nagyszámú jelentés érkezett az országgyűlésre készülődő ellenzék tevékenységéről, a közhangulatról, a kormányintézkedések visszhangjáról, amelyek meghatározhatatlan, de mindenképpen jelentős részét eredetiben vagy másolatban ismerjük is.⁴⁷ A jelentéseken olvasható keltezés alapján megállapítható, hogy Sedlnitzky informátorai a Magyar Királyság legalább 35 városából és más településéről küldték be jelentéseiket. Ez természetesen jóval nagyobb számú informátort jelentett: legfeljebb néhány esetben húzódnak meg egyetlen ügynök több különböző hely mögött, több esetben viszont (ezt pedig a kódjelek alapján állíthatjuk meg) egy-egy helyről bizonyosan több informátor is küldött jelentéseket. A 35 település 27 vármegyében terült el, azaz az ügynökhálózat távolról sem „fedte le” a Magyar Királyság területét. Ugyanerre az eredményre jutunk az *Informationskomité* magyar-erdélyi osztálya jegyzőkönyveinek vizsgálata alapján: az 1839-es év első öt hónapjában a titkosrendőrségi hálózat a *Polizeihofstelle* vezetése által legfontosabbnak ítélt jelentései összesen 38 vármegye (továbbá a területükön belül fekvő városok) történéseiről tudósítottak a helyszínről – összehasonlításként megemlítjük, hogy a Magyar Kamara elnöke a neki alárendelt, minden vármegyében jelenlévő tisztviselők jóvoltából 44, az év utolsó öt hónapjában 46, az egész 1839-es év folyamán összesen 49, azaz valamennyi magyarországi vármegye gyűléseiről jelentést terjeszthetett elő, igaz, Keglevich Gábor emberei kizárólag a nyilvános eseményekről tudósítottak.⁴⁸

⁴⁵ Pajkossy: „Mit welchen ...” 341–342.; Lábán: *Kortörténeti titkos jelentések Bécsből a száz év előtti magyarságról*. Századok, 55–56. évf. (1921–1922) 306–329., 314.; Allgemeines Verwaltungsarchiv, Wien (a továbbiakban: AVA) Oberste Polizei- und Zensurhofstelle (PHSt) 1844:609., 1846:897., vö. 1845:861. is.

⁴⁶ Gr. Széchenyi István: *A Kelet népe*. Szerk. Ferenczi Zoltán. Budapest, 1925. 662–664.

⁴⁷ AVA PHSt 1839:410. Ezen alapszám alatt mintegy másfél kötegni irat, jelentés található összegyűjtve, amelyek – vagy jó részük – a Takáts Sándor gyűjteményben másolatban is megtalálható: MOL N 119. 54., 61. és 62. fasc.

⁴⁸ MOL A 105. 4. köt. (1839. I. félév) Nem tartozván szorosan témánkhoz, csak röviden jelezzük, hogy 1846-ban a 87 fizetett informátor lakhelye az ország 39 megyéjének területén terült el, azaz a „lefedettség” a *Polizeihofstelle* szémszögéből nézve javult.

Pest, „a gonosz gondolkodásúak székhelye” és Pest megye, „a haladó párt középpontja” megfigyelésének a kormányzat nagy jelentőséget tulajdonított,⁴⁹ ezzel összefüggésben a *Polizeihofstelle* Pest-Budán viszonylag sok informátorral rendelkezett. Innen érkezett be a fennmaradt jelentések jelentős része, bizonyos témakörökben a többsége. Az 1839. május 4-i megyei követválasztásról öt különböző személytől származó érdemi jelentés futott be.⁵⁰ A legállandóbb jelentéstevők közül „Ay”-t egyelőre nem tudjuk azonosítani, „B” minden bizonnyal az 1832–1836-os országgyűlés egyik *Sitzungsreferentjével* (hodosi Bende Lászlóval?) azonos, a „BS” jel mögött valószínűleg Bors Józsefet, a Helytartótanács mellett az 1820-as évek vége óta Sedlnitzkyt is szolgáló szegények ágensét kell keresnünk, „H” pedig nem más, mint Joseph Hofmann budai várfelügyelő. Legalább hat további pesti informátor működését tudjuk igazolni kódjelük, álnévük, illetve más megkülönböztető jegyük alapján. Minden bizonnyal a titkosrendőrség alárendeltségében dolgozott az az informátor, akinek aláírás nélküli jelentéseit a *Kabinettsarchiv*ban utóbb „Hajnik levelező jelentéseiként” azonosították. Mellettük számolnunk kell azokkal, akiknek viszont a nevét ismerjük, míg (Steinbach kivételével) kódjelüket, illetve álnévüket nem, vagy az nem tűnik fel az általunk ismert jelentések alapján. Gondolunk itt a hálózat már említett tekintélyes tagjára, a Sedlnitzky bizalmát a leghosszabb időn keresztül élvező és időről-időre megkérdezett Steinbach Ferencre, ekkor a közalapítványi igazgatóság igazgatójára („Z. Z.”), Schedel (Toldy) Ferencre, akinek ebből az időszakból egy Pestre vonatkozó (de érdemi információt nem tartalmazó) jelentését ismerjük, az ellenzéki körökbe beférkőző Harsányi Pálra, aki Hormayer, később Mihalik Pál néven jelentett, a két Munkácsy Jánosra, az óbuda–visegrádi koronauradalom prefektusára, illetve a szerkesztőre és íróra (1802–1841).⁵¹ Mindent összevetve, az ország politikai és kulturális központjából tucatnyi vagy annál is több informátor nyújthatott állandóan vagy esetenként információkat a *Polizeihofstellének*: egyesek közvetlenül Sedlnitzky, mások Ferstl alárendeltségében dolgoztak (s ennek megfelelően jelentéseiket „*Eure Exzellenz!*”, illetve „*Hochwohlgeboren!*” címezték), mások helyét a hierarchiában (például aki „drága öreg barátjának” jelentett) pusztán a jelentések alapján nem tudjuk megállapítani.

Ugyanez a helyzet Ossetzky esetében is, annál is inkább, mivel, mint említettük, a jelentéseken semmiféle megszólítás vagy címzés nem olvasható. Feltételezzük, hogy a vizsgált periódusban nem volt a hálózatnak a fent felsoroltakhoz hasonló „teljes jogú” informátora – „próbaidősnek” mondanánk, ha idevágó párhuzamok igazolnák a jelző használatának jogosultságát. Ha tanulmányunk elején helyesen azonosítottuk Ferstl levelének címetét, akkor Ossetzky feltehetőleg közvetlenül Wernekingh kormánytanácsossal állt kapcsolatban. Egy-egy megjegyzése viszont, amely inkább illik kötetlenebb magánlevélbe, mint

⁴⁹ Az idézeteket („*der Central-Sitz der Übelndenken ist zu Pest*”; „*das Centrale der Bewegungs-Partei bildende Komitat*”) Lederer Ignác budai főhadparancsoktól (1837. március) és Sedlnitzkytől (1839. április) vettük: KLÖM VII. 64.; MOL N 119. 8220.

⁵⁰ MOL N 119. 8752., 8753., 8754. és 8757., 8755. (Pestről), 8758. (Budáról) (E jelentések között nem szerepel Schedelé.)

⁵¹ AVA PHSt 1839:410. (a jelentések eredetije); Pajkossy: „*Mit welchen ...*” 337., 340., 355. (Bors, Hofmann, Steinbach, a két Munkácsy); MOL N 119. 8657. (az illető XXXIX. számú jelentése), 8844., 8883., 8914., 9325. („Molnár”), 9339–9346. („Sincerus”); MOL Bécsi levéltárakból kiszolgáltatott iratok. Kabineti iratok. Jelentések a magyar országgyűlés tanácskozásairól (I 58), 8. doboz, „Bizalmas jelentések ...” (Hajnik Károly); Pajkossy: *Toldy Ferenc*, 189.; Wertheimer, Eduard: *Eine ungedruckte Charakteristik des Baron Nikolaus Wesselényi*. Ungarische Rundschau für Historische und soziale Wissenschaften, Jg. IV. (1915) 113–131., kül. 121–123.; Lábán: *Kortörténeti titkos jelentések*, 306–307. (Harsányi)

személytelen jelentésbe, megengedi azt a feltételezést is, hogy Sedlnitzky egyik informátorának volt az ügynöke, akivel személyes mozzanatok is magában foglaló patrónus–kliens viszonyban állt.⁵² Ilyen eseteket ismerünk is: Michael Neustädter báró (1771–1842) haditanácsai számvéviségi igazgatóról például tudjuk, hogy az 1820-as években kiterjedt magyarországi levelezőhálózatra támaszkodott, a vizsgált periódusban pedig „*Tagesereignisse*” vagy „*Tagesbegebenheiten*” címmel és Neustädter kódjelével (1a) rendszeresen készültek Bécsben jelentések, amelyek részben magyarországi látogatókkal folytatott beszélgetésen, részben viszont a „terepen” dolgozó ügynökök munkáján alapultak.⁵³ Sietünk egyúttal kijelenteni: példánkkal mindössze a *Polizeihofstelle* hálózatába való kapcsolódás egyik lehetséges formáját kívántuk érzékeltetni, a Neustädter és Ossetzky közötti kapcsolat feltételezésére semmiféle alapunk nincs.

Hogy valamely informátor jelentéseinek a *Polizeihofstellén* mekkora jelentőséget tulajdonítottak, feltételezésünk szerint megragadható hivatali hasznosításuk mértéke alapján is. Sedlnitzky a legfontosabbnak talált beérkezett jelentéseket (esetenként akár húszat is) rendszeresen az uralkodó, azaz az államértekezlet, esetenként közvetlenül Metternich elé terjesztette – az országgyűlést megelőző hónapokban mintegy kéthetente, a diéta összeülését követően, az országgyűlési titkos szolgálat munkatempójával összhangban, általában naponta. (A Magyar Kancellária a politikailag aggályosnak ítélt esetekben is csak uralkodói felszólításra intézkedett, Sedlnitzky közvetlenül pedig alapvetően idegenrendészeti ügyekben – lengyel menekültek, körözött vagy gyanús külföldiek – kereste meg a magyar kancellárt.) Mint láttuk, Ossetzky két jelentése esetében tarthatjuk igen valószínűnek, hogy az felkeltette a *Polizeihofstelle* vezetésének a figyelmét, és felségelőterjesztés mellékleteként a birodalmi vezetés elé is került. Mindkét jelentés a tervezett és lázítóknak tekintett országgyűlési újsággal és az országgyűlési ifjúsággal foglalkozott, a kormányzat azonban a kérdések kezelésén alapvetően a közvetlenül Pozsonyból érkező információkra és véleményekre támaszkodott.⁵⁴ Ugyancsak az informátor jelentéseinek hasznosítását, ám csupán korlátozott mértékű hasznosítását igazolja az *Informationskomité* magyar–erdélyi osztálya 1839 első hat hónapjában keletkezett 46 jegyzőkönyvének vizsgálata.⁵⁵ Az anyag zömét kitevő titkosrendőrségi jelentések között az összeállítók kimagaslóan magas arányban, összesen 29 jegyzőkönyvben szerepeltettek Pestre, Pest megyére, a pesti közgyűlésre vonatkozó anyagot. Ebben az anyagban Ossetzky egyetlen jelentése szerepel, amelyben a Ráday-párt készülődéséről számol be a május 25-i közgyűlésre, illetve hamiskártyások üzelmeiről tudósít.⁵⁶ A szűrőpróba-szerű összehasonlítás pedig azt valószínűsíti, hogy e jelentések alapanyagát elsősorban a fentebb már említett négy, rendszeresen jelentéseket szolgáltató pestbuda-i informátor szolgáltatta. Az Ossetzky-jelentés jegyzőkönyvben szereplő változatával kapcsolatban érdemes megjegyeznünk, hogy mint más esetekben, a kivonat készítője ezút-

⁵² 1839 májusában beleszötte jelentésébe, hogy az angol futár (akiről korábban jelentett) azzal bízta, érvényt szerez a Desborough-családdal szembeni követelésének, két hónappal később pedig útmutatásokat kérve Lónyay Gáborral kapcsolatban, megjegyzi, az esetleges deregyői látogatás során „látóköröm és tapasztalataim bővítésére több alkalmat találnék, mint itt” [ti. Pesten] MOL N 119. 8510., 8891.

⁵³ Pajkossy: „*Mit welchen ...*” 338., 344.; MOL N 119. 8630., 8633., 8953., 8957., 8974., 8995., 8994. stb.

⁵⁴ MOL N 119. 8222/f., 8253/h.

⁵⁵ MOL A 105. 4. köt. (1839. I. félév) Itt megjegyezzük: minden egyes jegyzőkönyvön szerepel keltezés, amelyet a bizottság ülésének időpontjával szoktunk azonosítani: számos esetet találunk ugyanakkor, ahol a jelentés kelte, sőt a szóban forgó esemény dátuma is későbbi, mint az „ülése”.

⁵⁶ Lásd fentebb a 6. jegyzetet.

tal is alapvetően a jelentés szövegét követte, elhagyott azonban több megbélyegzőnek szánt jelzót („berüchtigt”), s kihagyta vagy rövidítette Ossetzkynek az ifjúság ráncba szedésére vonatkozó megjegyzéseit.

Ossetzky bemutatott írásaiban azoknak a politikai nézeteknek adott hangot, és azt a nyelvet beszélte, amelyek Sedlnitzky hálózatában (de korántsem csupán ott) többé-kevésbé általánosak (de nem kizárólagosak) voltak. Eszerint a fennálló rendet a külföld intrikái, a nyugati mintákat majmoló, túlfeszült, egzaltált liberálisok, az „ultraliberálisok” vagy „radikálisok” felforgató törekvései, „üzelmei” fenyegetik, amelyek összekapcsolva az ifjúság megmételvezésével, a parasztság fellázításával, anarchiába sodorják az országot. Ellenségesen szemlélte azt, amit „magyarizmusnak” nevezett. Mindezzel szemben kemény fellépést, rendteremtést sürgetett. Informátori tevékenységéhez a szabad értelmiségi életmód kitűnő álcázást biztosított, hiszen a korban elsősorban a királyi tisztviselők, kamarai fiskálisok között keresték a „spionokat” (s azok elsősorban valóban ezekből a körökből kerültek ki). Ossetzky, aki alakoskodó ügynök volt, bizalmat tudott kelteni maga iránt – ügyesen titkolta el az ekkoriban főleg radikális-liberális körökben mozgó Kuthy Lajos előtt, hogy csak kénytelen-kelletlen („bon gré mal gré”) örvend (a legtöbb liberálishoz hasonlóan egyszerűen „hírhedtnék” nevezett) Beöthy Ödön megválasztásának,⁵⁷ és sikeresen férközött be Lónyay Gábor bizalmába is. Mozgékony ember volt, könnyen kötött ismeretségeket, és sikerült szóra bírnia azokat, akiket megfigyelt. Széleskörű nyelvtudása mellett minden jel szerint megfelelő olvasottsággal, tájékozottsággal is bírt. Informátorunk ugyanakkor az indokltnál sokkal inkább hitt önmaga fontosságában, szívesen fölényeskedett mások felett, hajlott a dicsekvésre, ezért legtöbb, saját magára, kapcsolataira, ismeretségeire vonatkozó és más forrásból nem ellenőrizhető állítását óvatossággal kell kezelnünk. És akkor még nem is szóltunk kalandorvonásairól, életének nyolc évvel korábbi, jellemét egészen kétes megvilágításba helyező epizódjáról. Bár Ferstl idézett mondatán kívül semmiféle támpontunk nincs arra nézve, miként ítélték meg tevékenységét Bécsben, ismerjük azokat a követelményeket, amelyeket Sedlnitzky informátoraival szemben támasztott. Ennek alapján feltételezzük, hogy ha a *Polizeihofstellén* 1839-ben olyan jellemzést állítanak össze a hálózati informátorairól, mint amilyent Sedlnitzky tizenkét évvel korábban készített, a jelentéseket a „csak óvatossággal használható” (*nur mit Umsicht brauchbar*) jellemzéssel látják el, írójukat „sötéten látónak” (*sieht schwarz*) minősítik – és az előélet ismeretében aligha nevezik őt jóra valónak, becsületesnek (*rechtschaffen*).⁵⁸

Informátorunk, mint láttuk, a (cenzúrát is magába foglaló) tanulmányügy területén kívánta volna képességeit állami alkalmazásban kamatoztatni. Törekvései a magyar tisztí címtárak tanúsága szerint nem jártak sikerrel. Másként alakult viszont ügynöki pályafutása. Miközben az általunk tárgyalt periódusban, ha azt pontosan nem ismerjük is, az ügynökök hierarchiájában mindenképpen kevésbé jelentős helyet töltött be, legkésőbb 1844-re sikerült állandósítani helyét a szervezetben, és egyike lett azoknak, akik Pesten állandó, sőt havonkénti fizetésben részesültek. Az 1844 és 1846 közötti időszakból származó adataink szerint, amelyeket fentebb már idéztünk, Ossetzky ekkor havi 30, majd 25 forintos díjazásban részesült. Rajta kívül még négyen részesültek havi 25–75, heten pedig fél évenként 50–200 forintos fizetésben. Egyik társával, Mihalik Pállal, azaz Lábán Antal kutatásai szerint Harsányi Pállal ellentétben, akinek fizetésén felül költségtérítésként hat egylet éves tagsági díját fizették ki, ebből pedig egyértelműen következtethetünk megfigyelési feladataira, az ő munkakörét egyelőre nem tudjuk, és nem ismerjük egyetlen jelentését

⁵⁷ MOL N 119. 8521.

⁵⁸ Vö. Pajkossy: „Mit welchen ...” 336–339.

sem.⁵⁹ Életpályájának későbbi alakulására Deák Ágnes folyamatban lévő és még eddig publikálatlan kutatásai vetnek fényt. Ezek szerint még 1848 előtt (1846-ban?) megfordult volna a londoni osztrák követségen, 1850-ben Geringer belső hírszerzésre (azaz besúgó tevékenység folytatására) alkalmazta, később azonban elbocsátották külföldi lapokkal fenntartott kapcsolatai és amiatt, hogy ügynök mivoltjával kérkedett. Ezután postai biztosnak (*Postkommisär*) nevezték ki. Az évtized közepén, egészen 1857-ig mint francia, angol és olasz nyelvtanárt Zágrábban találjuk, innen azonban erkölcsstelen életvitele, illetve hivatalnokok ellen tett rosszindulatú feljelentések miatt távoznia kellett. 1858-ban már Grazban élt, ahol felolvasó volt egy nyugalmazott katonatisztnél.⁶⁰ Ossetzky, korábbi szolgálataira hivatkozva kitüntetést vagy állandó alkalmazást kért. E tanulmány keretei között az informátortól ezen a ponton, 63 éves korában kell búcsút vennünk, a kutatások jelen stádiumában életének későbbi alakulását nem ismerjük.

GÁBOR PAJKOSSY

An Informer in Pest in the Middle of the Reform Period (1839)

According to some contemporaries and a part of the literature, Polizeihofstelle president Joseph Graf Sedlnitzky maintained an extensive network of spies and informers in Hungary. However, the author has previously found that this network could have numbered no more than 100–250 persons. As it is known, the archives of the Polizeihofstelle suffered serious losses in 1927, which makes it necessary to use documents from other sources as well. The source base for the current paper is an enormous and special collection of copies, made before 1918, of the Polizeihofstelle documents. This is called the Sándor Takáts collection and is held in the National Archives of Hungary.

The author focuses on a single informer, Adolph Ossetzky, who worked for the office from the late 1830s until the early 1850s. 37 of his reports – written between December 1838 and October 1839 in Pest – are analyzed. Ossetzky taught Italian, English and French, and also helped out many foreigners visiting Pest. Accordingly, he devoted much of his reports to the general sentiment among the students and to allegedly suspicious foreigners. He had no access to crucial and confidential political information, and it seems that he was not considered a significant informer in Vienna either. But his reports cast some light on the less known aspects of Reform Period Pest, the political and cultural center of Hungary. We also learn from them about the means and the persons he used for gathering the information he later forwarded to Vienna. After describing the reports, the author outlines how informers were used in government administration, and finally summarizes all the information that can be known of Sedlnitzky's Hungarian network of spies around 1840.

⁵⁹ Lásd fentebb a 45. és az 51. jegyzetet, továbbá AVA PHSt 1845:861/10.

⁶⁰ HHStA, Informationsbüro A 3321/1850, BM 12/1853, 1072/1855; AVA, Oberste Polizeibehörde, Praes. I. 2488/1858. Ezúton is hálásan köszönöm Deák Ágnes szívességét, hogy megismertetett kutatásai eredményével.